

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ДОПОВІДЕЙ СТУДЕНТІВ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ НА ЛЕКЦІЇ-КОНФЕРЕНЦІЇ

У статті розглядаються критерії оцінювання студентської доповіді як результату виконання індивідуального навчально-дослідницького завдання майбутніх вчителів та особливості її реалізації на лекції-конференції у процесі вивчення навчального курсу „Педагогіка”.

Ключові слова: *критерії оцінювання, студентська доповідь, лекція-конференція, індивідуальне навчально-дослідницьке завдання, науково-дослідницька робота студентів.*

Постановка проблеми. Сучасне розуміння функції оцінювання навчальних досягнень студентів не зводиться до виявлення недоліків. Дослідники зазначають, що найбільш цінним і суттєвим є те, що оцінювання постає засобом підвищення якості навчального процесу, усунення недоліків у знаннях та уміннях студентів [2, 5]. Особливої актуальності заявлені ідеї набувають з огляду на розвиток і формування професійних умінь майбутніх педагогів, в основу підготовки яких покладено організацію навчально-дослідної роботи.

Аналіз основних досліджень. Філософські аспекти, завдання, форми, оцінювання НДРС у вищих навчальних закладах освіти подані у працях В. Андрущенка, Я. Болнобаша, Г. Кловак, В. Кременя, О. Крушельницької, В. Курила, О. Микитка, Н.Пузирьової. Аналіз наведених досліджень та публікацій з проблеми оцінювання у вищій школі (А. Алексюка, М. Буланової-Топоркової, А. Кузьмінського, та ін.) дає підстави для висновування, про те, що у педагогічній літературі описані особливості організації різних форм НДРС (реферат, есе, курсова, дипломна, магістерська роботи та ін.), розроблені критерії оцінювання роботи студентів. Проте недостатньо дослідженим залишається вивчення педагогічного потенціалу лекції-конференції у системі науково-дослідної роботи студентів та розробка критеріїв оцінювання підготовки доповіді та публічного подання її змісту студентами. Тому **мета статті** полягає у розробці критеріїв оцінювання процесу, результату (тексту), та подання змісту студентської доповіді на лекції-конференції як практичної реалізації результатів НДРС у процесі вивчення навчального курсу „Педагогіка”.

Виклад основного матеріалу. Сучасний педагог має бути готовим до постійного професійного зростання в інформаційному суспільстві, впровадження інновацій та власної творчості, володіти методами наукового дослідження і творчо застосовувати сучасні досягнення науки в педагогічній діяльності. Готовність майбутнього вчителя до дослідницької педагогічної діяльності Г.Т. Кловак визначає як фахову компетентність, яку характеризують сукупність взаємопов'язаних сутнісних орієнтацій, дослідницьких знань, умінь, навичок і досвіду роботи, потрібних для здійснення успішної педагогічної діяльності в умовах особистісно орієнтованого навчання і виховання учнів [3, с.17]. У системі студентської науково-дослідної роботи важливе значення займає виконання дослідницьких завдань. У процесі вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка» студентам пропонуються такі види індивідуальних навчально-дослідних завдань з теми лекційних, практичних занять, модуля або курсу: 1) *пошуковий напрям*: бібліографічний опис, історичні розвідки, конспект, реферат, анотацію прочитаної додаткової літератури; 2) *практичний напрям*: розробити навчальний проект для учнів з предметів спеціалізації, скласти (дібрати) та проаналізувати педагогічні ситуації, методичні розробки виховних заходів, батьківських зборів, розробити систему навчальних та діагностичних завдань із тем шкільних курсів; 3) *дослідницький напрям*: доповідь з теми (модуля, курсу) або вузької проблематики, наукову статтю, тези наукової доповіді [7].

Під час вибору студентами таких форм подання результатів індивідуальних навчально-дослідницьких завдань, як конспект, реферат, наукова стаття, тези наукової доповіді з тем лекційних, практичних занять, модуля або курсу, їм пропонується висвітлити головні результати самостійного дослідження на лекції-конференції за обраною тематикою.

Встановити цінність навчальних досягнень студентів у процесі науково-дослідної роботи досить складно. Оцінюванню у більшості підлягають реальні освітні продукти: реферати, тези, статті, методичні розробки та ін., які не завжди розкривають всього комплексу здобутків або

невдач автора. Складно оцінити інтерес до творчих наукових досліджень, володіння ефективними методами цієї роботи та ін.

Питання оцінювання результатів навчальної діяльності студентів було і залишається доволі складним. Певну допомогу в його розв'язанні може надати усвідомлення взаємопов'язаних понять "критерії оцінки" і "норми оцінки". "Критерії оцінки — це ті параметри, відповідно до яких педагог оцінює навчальну діяльність. Норми оцінки — це показники, на які опирається викладач при виставленні оцінки" [4, с.419].

Участь студентів у підготовці доповіді на лекцію-конференцію є добровільною. Тому важливо надати цьому процесу стимулюючо-навчаючого характеру. Критерії оцінювання доповіді студентів мають стати орієнтиром, керівництвом у роботі студентів. З цією метою на початку роботи заслуговує на увагу спільне (викладача зі студентами) створення критеріїв оцінювання майбутньої діяльності чи залучення студентів до обговорення розроблених викладачем критеріїв, що забезпечує усвідомлення студентами напрямку, обсягу, характеру майбутньої діяльності. Наступною умовою, що покращує і процес і результат роботи є корпоративність, яка реалізується у спільному (студентською аудиторією, студентами, що готували доповідь та викладачем, можливе залучення інших спеціалістів з проблеми дослідження або педагогічної майстерності) аналізі результатів роботи і їх порівняння з критеріями. Поряд з тим доцільним при визначенні критеріїв оцінювання закласти множинність оцінок: оцінювання процесу підготовки, доповіді та презентації головних результатів дослідження.

У навчальному процесі вищих навчальних закладів використовують різні види лекцій: традиційні (вступна, інформаційна (тематична), заключна (підсумкова), оглядова); нетрадиційні: міні-лекція, багатоцільова, проблемна, лекція-брейнстормінг, із заздалегідь запланованими помилками, лекція-брифінг, лекція-„круглий стіл”, лекція-бесіда, лекція-диспут, кіно- і відеолекція, лекція-візуалізація, екскурсія, інтерактивна, бінарна, прес-конференція [1]. Одним із видів нетрадиційних лекцій виокремлено лекцію-конференцію. Вона проводиться за схемою наукових конференцій. Складається із заздалегідь поставленої проблеми і системи доповідей (до 10 хвилин) з кожного питання, що висвітлює проблему. Аналіз історико-педагогічної літератури свідчить, що вже на початку XIX століття лекцію використовували для демонстрації результатів та розвитку навичок науково-дослідної роботи студентів. У зміст лекцій вводились “елементи бесіди”, “діалогів”, “коротких диспутів”, використовувались “екскурсії на лекціях”, “повторення з розміркуванням” [6, с.18].

Роль викладача зводиться до коригування роботи студентів та забезпечення логічної єдності матеріалу лекції. На початку лекції-конференції викладач стисло повторює та узагальнює матеріал попередньої лекції; активізує пізнавальну діяльність студентів (грунтуючись на проблемних ситуаціях, запитаннях та ін.), повідомляє тему. Протягом лекції представляє та надає слово доповідачам, вибудовує логічні зв'язки між доповідями, допомагає у відповідях на запитання аудиторії, узагальнює матеріал, підбиває підсумок.

Підготовча робота з проведення лекції-конференції і реалізації студентської доповіді як форми ІНДЗ починається на першій лекції навчального курсу при ознайомленні із завданнями, змістом та особливостями організації роботи студентів у процесі вивчення навчального курсу або модуля. Викладач пропонує ознайомитися з тематикою лекцій, питаннями планів, рекомендованою літературою, керує підготовкою доповідей, допомагає студентам оволодіти навичками роботи з інформацією, оформленням головних результатів інформаційного пошуку та дослідження у вигляді наукової доповіді та основами їх подання аудиторії.

Підготовка та написання тексту доповіді має стати самостійною роботою студента. Тому йому надається якомога більше самостійності у дослідженні обраного питання, пошуку інформаційних джерел, їх кількості; визначенні базових понять досліджуваного питання, логіки та стилю подання інформації, доборі прикладів. Проте на останній консультації викладач оцінює зміст доповіді як логічно завершеного наукового тексту. Якщо студенти припустилися помилок (невичерпне викладення питання або наявність зайвої, другорядної, несучасної інформації), помилок у побудові композиції доповіді (короткий або надмірний, формальний вступ, порушення логіки доповіді, відсутність чи слабкість аналізу та підсумків), помилок в інформаційному пошуку (мала джерельна база, відсутність фундаментальних досліджень з теми), помилок в оформленні (недотримання наукового стилю, нелаконічний виклад, відсутність посилань чи їх некоректність, обсяг матеріалу (більше 3-4 стор.)) викладач уносить конкретні пропозиції, усунення яких студентом уже не позначиться на оцінці тексту доповіді, а оптимізує презентацію матеріалу у процесі лекції.

Отже, першим із критеріїв оцінювання студентської доповіді як форми ІНДЗ є *зміст доповіді*, який характеризується такими показниками: 1) сучасність, науковість, доступність; 2) наявність проблемних питань, правильне їх трактування, вдале використання для розкриття змісту, використання методів індукції і дедукції; 3) композиція доповіді. Першочерговим у аналізі композиції оцінюється організація вступу, який покликаний психологічно ввести слухача у процес сприймання подальшого матеріалу доповіді, привертає увагу до питання. Потім звертається увага на обґрунтування студентом базових понять, переконливість та ефективність наведених фактів, прикладів, їх теоретичне узагальнення та формулювання висновків; висвітлення проблематики, історії питання, різних концепцій його розвитку; аналіз суспільної практики. Аналізується вичерпність матеріалу, логічна завершеність розгляду порушених питань, формулювання висновків, висунення перспектив у вирішенні означеної проблеми; 4) стилістичне та орфографічне оформлення тексту доповіді. Передбачає аналіз наявності стилістично та орфографічно оформленого, реального за обсягом тексту доповіді, написання плану, визначення фрагментів, які варто буде дати під запис, наголосити, обговорити разом з аудиторією.

Після оформлення результатів дослідження у доповідь, викладач розкриває закономірності *візуалізації інформації*, форми, можливості, переваги та вимоги до використання у процесі доповіді наочності, технічних засобів навчання, дидактичних матеріалів, поданих у презентації, таблицях, схемах. Реалізація цих позицій оцінюється окремо за такими позиціями: 1) *доцільність якості та кількості використаних засобів*. Наочність не повинна бути самоціллю, а має залишатися засобом кращого сприйняття та засвоєння інформації; 2) *оформлення*. Реалізація закономірностей візуалізації інформації (комфортні для сприйняття розміри, кольори, шрифти, час демонстрації) відповідно до потреб лекційної аудиторії. Логічна завершеність одиниці наочності. Дотримання вимог до використання дошки (раціональність, охайність, сприйнятливості); 3) *поєднання зі словом учителя, проблемність у застосуванні*. Передбачає залучення аудиторії до самостійного аналізу використаних засобів. Спеціальні запитання, завдання, організація спостережень, які спонукають до вивчення сутності нових об'єктів, виділення їх характерних ознак, об'єднання в єдине ціле; 4) *послідовність, поєднання демонстрацій*. Дотримання логіки та розкриття взаємозв'язків одиниць наочності; 5) *обґрунтованість часу сприйняття*, що передбачає дотримання вимоги: зображення не повинно бути доступним для сприйняття студентами, якщо лектор переходить до викладення наступного матеріалу.

Майстерність у викладенні матеріалу є наступним критерієм оцінювання доповіді студентів й охоплює: вільне володіння матеріалом; дотримання плану, структури, логічності та послідовності викладу; доказовість та аргументованість у роз'ясненні нових термінів та понять, виділення головної думки та висновків; використання методів проблемного викладення, індукції, дедукції; відповіді на запитання слухачів, вихід із проблемних ситуацій, залучення яскравих прикладів.

Процес викладення матеріалу розкриває важливі ораторські уміння студентів – уміння взаємодіяти з аудиторією, володіти її увагою, керувати роботою студентів, яке оцінюється за такими показниками: рівень активності групи, активізація мислення, підтримка уваги шляхом висунення проблемних, риторичних питань та розв'язання суперечок під час лекції; надання можливості студентам конспектувати лекцію (повільний темп, повтори, паузи).

Поза всяким сумнівом, ця форма організації навчальної роботи студентів створює умови для розвитку педагогічних умінь, серед яких і ораторські вміння лектора-початківця: здатність взаємодіяти з групою людей із наміром надати інформацію або вплинути на слухачів: голос, жести, міміка, рухи тіла, зовнішній вигляд доповідача; емоційність і красномовство; культура мови (дикція, сила голосу, інтонація, темп мовлення, точність, чистота, простота, стислість й образність мови, гранична насиченість смислом). Слухачі та викладач оцінюють також уміння доповідача реалізувати матеріал доповіді, що поданий з дотриманням наукового стилю, у живу виразну мову.

Останнім аналізується *досягнення цілей доповіді*, яке, з одного боку, розкривається у процесі аналізу тексту доповіді, з другого боку, шляхом самооцінювання студентами рівня засвоєння матеріалу.

Отже, критеріями оцінювання доповіді студентів, поданої на лекції-конференції, як індивідуального навчально-дослідницького завдання обрано: 1) зміст доповіді; 2) візуалізація інформації; 3) майстерність у викладенні матеріалу; 4) досягнення цілей доповіді.

З даними критеріями, як зазначалось вище, доповідачі та слухачі ознайомлюються

заздалегідь. У процесі підготовки та викладу матеріалу на лекції, студенти, що готували доповіді, намагаються задовольнити поставлені вимоги, слухачі оцінюють кожну доповідь за наведеними критеріями, поданими у бланках для взаємооцінювання. Поряд з критеріями, їх розкриттям бланки містять ще загальну оцінку (процесу, результатів та презентації головних результатів) та рекомендації студентам щодо вдосконалення педагогічної майстерності. Заповнені бланки після лекції віддають лекторам-початківцям для підрахунку свого середнього бала та ознайомлення з поданими рекомендаціями. Загальну оцінку за виконання ІНДЗ уточнює викладач з урахуванням попереднього оцінювання змісту доповіді.

Проведення лекції-конференції потребує ретельної підготовки, консультацій, значної роботи студентів. Тому вважаємо за потрібне організувати одну лекцію на семестр з останніх тем модуля. Так, у Модулі II („Теорія та практика виховання”) можна об'єднати кілька тем („Родинне виховання особистості”, „Класний керівник та його робота з батьками”), у Модулі III („Теорія освіти і навчання”) у лекцію-конференцію варто розгорнути проблему передового педагогічного досвіду і сучасних технологій навчання [7].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. А. І. Кузьмінський зазначає, що „участь студентів у педагогічному дійстві, яке називається лекцією, є корисною школою для тих, хто у майбутньому буде займатися науково-педагогічною діяльністю”, яке відучує від „пасивного привласнення чужих думок” [4]. Запропонована процедура та критерії дозволяють забезпечити надійність, справедливість своєчасність, ефективність оцінювання навчальних досягнень майбутніх вчителів. У зв'язку з цим набуває особливої ваги підготовка викладачів вищих закладів освіти до організації та проведення лекцій-конференцій з метою практичної реалізації результатів науково-дослідницької роботи студентів.

Використана література

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підруч. [для студ., аспірантів та молодих викладачів вищ. навч. закл. / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Аналитический обзор международных тенденций развития университетского образования [Электронный ресурс] / Издания Центра проблем развития образования Белорусского государственного университета. – № 6 (июль – декабрь 2003 г.). – Режим доступа : <http://charko.narod.ru/index16.html>.
3. Кловак Г. Т. Генеза підготовки майбутнього вчителя до дослідницької педагогічної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах України (кінець XIX - XX століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.01 „Теорія і історія педагогіки” / Г.Т. Кловак. – К., 2005. – 40 с.
4. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / А. І. Кузьмінський – К. : Знання, 2005. – 486 с.
5. Оценивание: образовательные возможности : сб. науч.-метод. статей. Вып.4 / редкол. : Т. И. Краснова (отв. ред.) [и др.]; под общ. ред. М. М. Гусаковского. – Мн. : БГУ, 2006. – 257 с. – (Современные технологии университетского образования).
6. Пузырьова Н.В. Теорія і практика науково-дослідної роботи студентів (на матеріалі університетів України XIXст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.01. „Теорія і історія педагогіки” / Н.В. Пузырьова – Х., 2002. –19с.
7. Робоча програма навчального курсу “Педагогіка” для студентів фізико-математичного факультету денної форми навчання – Суми : Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – 104 с.